

J E L E N T É S
AZ ORIENTALISZTIKAI OSZTÁLY
2009. ÉVI TUDOMÁNYOS TELJESÍTMÉNYÉRŐL

I. Az osztály fő feladatai 2009-ben

Turkológia:

Az óanatóliai-török (óoszmánli) nyelv vizsgálata: néhány, kronológiai és területi szempontból szórtságot mutató reprezentatív korpusznak a nyelvtörténeti korszakolás szempontjából való elemzése, az adatok numerikus értékelése, számszerűsített nyelvtörténeti metszetek elkészítése, a nyelvenlékek kritikai kiadása. A nemzetközi turkológia kurrens bibliográfiája (*Turkologischer Anzeiger*) kiadásának folytatása. A török nyelvtudományi bibliográfia elkészítésének folytatása. Az iraklioni Vikelai Könyvtár török kádi regiszterei feldolgozásának folytatása. Az *Archivum Ottomanicum* aktuális kötetének szerkesztése.

Sinológia:

A megkezdett három éves történeti pragmatikai kutatás folytatása, monográfia összeállítása az első kutatási témából (*The collapse and birth of linguistic politeness systems (late 19th – early 20th c. Chinese politeness)*). Modern kínai mondattani kutatások (határozói módosítók, másodlagos predikátumok).

További kutatási területek:

Az indoeurópai nyelvcsalád anatóliai ágának egyes hangtörténeti, epigráfiai, lexikográfiai, névtani és szociolingvisztikai problémái. A hatti morfológia kutatásának folytatása.

Az egyiptomi és afroázsiai nyelvtörténeti kutatások továbbvitele; a csádi nyelvek közé tartozó mubi-toram csoport összehasonlító szótára munkálatainak folytatása.

A tibeti nyelvű történeti források illetve a tibeti–mongol nyelvi kölcsönhatások többféle szempontú kutatásának továbbvitele.

II. Az év folyamán elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények, azok gazdasági-társadalmi haszna

Turkológia (5 fős csoport, ebből 4 fő intézeti állományban):

1. Az óanatóliai-török (óoszmánli) nyelv vizsgálata terén Ebubekir Dimişki történeti-geográfiai művének első része (történeti leírás) kiadásra elő lett készítve, nyomdakész.

A *Ferec bad eş-şidde* c. elbeszélés gyűjtemény újolag felfedezett variánsai szövegkiadásának előkészítésében a budapesti kéziratok (Tö. Q.4 és Tö. Q.5) releváns részeinek átírása megtörtént.

2. A nemzetközi turkológia kurrens bibliográfiájának (*Turkologischer Anzeiger/Turcology Annual*) esedékes dupla kötetéhez a szükséges anyagmennyiség összegyűlt, az egyes tudományszakok szerkesztésére sor került. Folytatódott az együttműködés a már megjelent *TA*-kötetek digitalizálására alakult heidelbergi kutatócsoporttal (Research Project A7: "Dynamic Asymmetries in Transcultural Flows at the Intersection of Asia and Europe: The Case of the Early Modern Ottoman Empire").

3. A török nyelvtudományi kutatások bibliográfiája terén a törökországi török nyelv bibliográfiájának anyaggyűjtése (mintegy 7000 tétel) lezárult.

4. Az iraklioni Vikelai Könyvtár török kádi regisztereinek feldolgozása terén a 4. kötet görög helynévanyagának és személynéveinek letisztázására került sor, elkészült az index, amivel a kötet munkálatai lezárultak, a kötet nyomdába került. A munka a 2. kötetrel folytatódott, mintegy 100 db. A3-as méretű arab írásos oszmánli oldal (278 db oklevél) átírása elkészült.

5. Megjelent a nemzetközi oszmanisztika folyóiratának, az *Archivum Ottomanicum*nak a (25) 2008-as kötete.

Sinológia (2 fő):

Precíz modell készült a hagyományos kínai nyelvi udvariasság eltűnésével kapcsolatban, mely hamrosan monográfiaként jelenik meg. Emellett a nyelvi udvariasság kutatásának témakörében két további társszerzős monográfia munkálatai folytak, valamint több gyűjteményes kötet szerkesztési munkái — e kötetek mind neves nemzetközi kiadóknál fognak a közeljövőben megjelenni. Tanulmányok készültek el a kínai nyelvészeti kutatások kelet-európai történetéről, valamint a mandarin nyelv egyes másodlagos predikátumainak mondattani elemzéséről.

Indoeurópai és hettitológiai kutatások (1 fő):

Hangtani kutatások keretében a luvi, ill. a kár szinkrón és diakrón hangtan, valamint a lyd történeti hang- és alaktan egyes vitatott kérdései tisztázódtak. Egy luvi felirat epigráfiai kutatása során egy mindeddig ismeretlen hettita király vált ismertté. Ennek, valamint további hettita névtani kutatásoknak az eredményei rangos ókori keleti szakfolyóiratokban jelentek meg. Vizsgálták a hettita–luvi kétnyelvűség egyes problémáit is, különös tekintettel annak kronológiájára és kialakulására, és elkészült az egyik legismertebb hettita szerződés első magyar fordítása kommentárokkal.

Egyiptomi és afroázsiai nyelvtörténeti kutatások (1 fő):

A mubi-toram nyelvek összehasonlító szótárának első verziója is elkészült, emellett folytatódott az új közös afroázsiai *m- kezdetű szógyökök publikálása (*Lexica Afroasiatica VIII*), és számos afroázsiai csoport etimológiai vizsgálata, melynek eredményei folyóirat-cikkekben jelentek meg.

Mongolisztikai-tibetisztikai kutatások (1 fő):

Megvédésre került (*summa cum laude* minősítéssel) egy doktori (Ph.D.) értekezés a mongol–tibeti nyelvi kölcsönhatások témájában, továbbá előadásokat tartottak a Körösi Csoma Sándor születésének 225. évfordulója tiszteletére rendezett konferencia-sorozaton.

Az osztály munkatársainak kutatási tevékenysége tisztán alapkutató jellegű, ezért közvetlen gazdasági vagy társadalmi haszna az elért eredményeknek nincs, de azok egy része a jövőben felhasználható többféle (pl. nyelvtechnológiai) alkalmazott kutatásban vagy alkalmazásban, ekképp közvetett módon hozzájárulhatnak a gazdasági és/vagy a társadalmi hasznosításhoz.

III. A hazai és nemzetközi kapcsolatok bemutatása

III/A Hazai kapcsolatok

Az osztály munkatársai közül többen is oktattak (nagyobb részben másik állásuk keretében, kisebb részben intézeti munkakörük részeként) a felsőoktatásban és doktori képzésben, az ELTE BTK Távol-keleti Intézetében, Elméleti Nyelvészeti Tanszékén, Összehasonlító Indoeurópai Nyelvészet Tanszékén, és Assziriológiai Tanszékén.

Részt vettek a Kőrösi Csoma Sándor születésének 225. évfordulója alkalmából rendezett konferencia-sorozat szervezésében. (Részvevő intézmények: MTA, MTAK Keleti Gyűjtemény, ELTE Orientalisztikai Intézet, ELTE Távol-keleti Intézet; ELTE Konfuciusz Intézet, Kőrösi Csoma Társaság, Tibet Társaság.)

Az osztály egy munkatársa a Tibet Társaság alelnöke és a Kőrösi Csoma Társaság választmányi tagja lett, valamint az ELTE Távol-keleti Intézet 2008-ban indított tudományos folyóiratának, a *Távol-Keleti Tanulmányoknak* a szerkesztőbizottsági tagja is.

Az osztály munkatársai több hazai tudományos rendezvényen tartottak színvonalas előadásokat:

- Simon Zsolt: *A hettita oltár Emirgazi típusa*. Áldozat és ima. Budapest, KGRE BTK, 2009. május.
- Simon Zsolt: *Még egyszer tölgy szavunk eredetéről*. A nyelvtörténeti kutatások újabb eredményei VI. Szeged, SZTE BTK, 2009. október.
- Simon Zsolt: *A hettita–luvi kétnyelvűség problémái*. Nyelvelmélet és kontaktológia. PPKE BTK, 2009. november.
- Tóth Erzsébet: *A fokozatos út irodalma (Csoma-gyűjtemény 14–19.)*. Ea. a „Kőrösi Csoma szellemi hagyatéka” c. konferencián, MTA, Kőrösi Csoma Társaság, Tibet Társaság, 2009. április.
- Tóth Erzsébet: *Giorgi: Alphabetum Tibetanum*” Ea. a „Kőrösi Csoma tudományos munkássága” c. konferencián (ELTE, Bp.), 2009. április.
- Tóth Erzsébet: *Csoma tibeti nyelvtana*. Ea. „Kőrösi Csoma és a tibeti buddhizmus” c. konferencián (ELTE Konfuciusz Intézet), 2009. április.

III/B Nemzetközi kapcsolatok

A legszélesebb nemzetközi együttműködés a *Turkologischer Anzeiger/Turcology Annual* esetében valósul meg: mintegy két tucat ország turkológusai vesznek részt levelezői rendszerben a munkában, finanszírozásában pedig az UNESCO vállal szerepet. Ehhez kötődő további együttműködés folyik a megjelent *TA*-kötetek digitalizására alakult heidelbergi kutatócsoporttal (Research Project A7: "Dynamic Asymmetries in Transcultural Flows at the Intersection of Asia and Europe: The Case of the Early Modern Ottoman Empire").

A krétai defterek publikálása az iraklioni Vikelaia Library, a rethimnoi Institute of Mediterranean Studies ill. Intézetünk közötti – immár 10 éves – együttműködés keretében valósult meg.

Számos külföldi kutatóval folyt együttműködés a nyelvi udvariasság kutatásának témakörében készülő monográfiák készítésében, valamint neves nemzetközi kiadóknál megjelenő gyűjteményes kötetek szerkesztése terén.

Nemzetközi intézményközi együttműködésben vesznek részt 2009 nyarától *Eternal Capitals* címmel. (Regional Seminar for Excellence in Teaching. University of Oxford – Tbilisi State University – Open Society Institute/Soros Foundations)

Egy munkatárs alkalmi szakértői munkákat végzett egy külföldi márkanév-kutatási cég számára.

Az osztály kutatói számos tudományos előadást tartottak külföldön ill. nemzetközi tudományos rendezvényeken:

- Bartos Huba: *Chinese linguistics in Central and Eastern Europe, and its contributions to linguistic theory* „China and Eastern-Europe” – nemzetközi szimpózium, ELTE, Bp., 2009. május
- Bartos Huba: *Relators, adverbials, complements*. 6th Conference of the European Association of Chinese Linguistics (EACL-6), A. Mickiewicz Univ., Poznań, 2009. augusztus.
- Bartos Huba: *Hungarian external causatives: monoclausal but bi-eventive*. 9th International Conference on the Structure of Hungarian (ICSH 9), Debrecen, 2009. szeptember.
- Simon Zsolt: *PIE ‘me’ and a new Lydian sound law*. The Sound of Indo-European. Phonetics, phonemics and morphophonemics. Koppenhága, 2009. április.
- Simon Zsolt: *Climate changes and Hittite history – Some initial thoughts*. Pre-Modern Climate Change – Causes and Human Responses. Stine Rossel Memorial Conference. Koppenhága, 2009. október.
- Kádár Zoltán: *The Linguistic Construction of Southern Chinese Identity*. 11th Conference of the International Pragmatics Association (IPrA 11), Univ. of Melbourne. 2009. július.
- Kádár Zoltán: *Historical Chinese Politeness and Rhetoric*. International Symposium of the Linguistic Politeness Research Group, Griffith Univ., Brisbane. 2009. július.
- Kádár Zoltán: *Historical Politeness – The Wattsonian Perspective*. “Polite Practices of the Past: Historical Perspectives of Linguistics (Im)Politeness”, International Research Symposium, MTA NyTI, 2009. május.
- Kádár Zoltán: *On Historical Chinese Impoliteness*. Vendégelőadás a National University of Singapore-on, 2009. január.
- Takács Gábor: *The Chadic Lexical Roots and Their Afro-Asiatic Background II*. 4th Biennial Conference on Chadic Linguistics, Leipzig, 2009. június.
- Takács Gábor: vendégelőadás a sémi-egyiptomi összehasonlító nyelvészetről az Oranim College-ben (Tiv’ on, Izrael), 2009. december.

A kutatók aktívan részt vettek különböző nemzetközi tudományos szervezetek munkájában, többek között az International Union of Oriental and Asian Studies elnökeként, a Chinese Discourse Research Group elnökeként, valamint a European Association of Chinese Linguistics elnökségi tagjaként.

IV. Fontosabb hazai és nemzetközi pályázatok, és rövid értékelésük

1. *The collapse and birth of linguistic politeness systems (late 19th – early 20th c. Chinese politeness)*. RG003-U-07. projektum: 2008.09.01.–2011.08.31.; forrás: Chiang Ching-kuo Foundation (Taiwan), 2009. évi összeg: **6334 EUR** (össz.: 19000 EUR). **Eredmény:**

- Modell készült a hagyományos kínai nyelvi udvariasság eltűnésével kapcsolatban; 2 nemzetközi konf. előadás, egy (külső társszerzős) monográfia kézírata. **Résztvevők:** 2 fő.
2. *The Collapse and Birth of Linguistics Politeness Systems: Research of the Late 19th and Early 20th Century Chinese Politeness.* OTKA PD 71628. sz. posztdoktori projektum; forrás: OTKA, 2009. évi összeg: **6,1 Mft.** **Eredmény:** Modell készült a hagyományos kínai nyelvi udvariasság eltűnésével kapcsolatban; 2 nemzetközi konf. előadás, egy (külső társszerzős) monográfia kézírata. **Résztvevő:** 1 fő.
3. *Die phonetischen Werte der sog. Laryngale des Hethitischen und des Luwsichen.* A/07/74532, 2008.10.01.–2009.10.31.; forrás: DAAD Forschungsstipendium für Nachwuchswissenschaftler. 2009. évi összeg: **1000 EUR.** **Eredmény:** 3 nemzetközi és 2 hazai folyóirat-cikk, valamint több tud. ea. **Résztvevő:** 1 fő.

V. A 2009-ben megjelent jelentősebb publikációk

- Bartos, Huba. The syntax of Hungarian -vA adverbial participles: A single affix with variable merge-in locations. In: É. Kiss K. (szerk.), *Adverbs and adverbial adjuncts at the interfaces* (Mouton de Gruyter, Berlin & New York; 2009), 75–101.
- Hazai György. *Vámbéry inspirációk. Nagy Szulejmán udvari emberének magyar krónikája.. A Tarihi-i Ungurus és kritikája. Vámbéry Ármin életútja.* Dunaszerdahely, 2009. 379 p. (=Vámbéry könyvek 11).
- Hazai, György (szerk.). *Die Geschichte der Ungarn in einer osmanischen Chronik des 16. Jahrhunderts: Tercümān Mahmūds Tārīh-i Ungurus.* (Edition der Handschrift der Bibliothek der Ungarischen Akademie der Wissenschaften) (Studien zur Sprache, Geschichte und Kultur der Türkvölker, 8). Berlin, 2009, 484 p.
- Kádár, Daniel Z. *Historical Chinese Letter Writing.* (Continuum, London & New York), 288+ xviii pp.
- Kádár, Daniel Z. *Model Letters in Late Imperial China: 60 Selected Epistles from 'Letters of Snow Swan Retreat'* (Lincom, München & Newcastle), 240+ iii pp.
- Kádár, Daniel Z. 'Exploring the historical Chinese denigration/elevation phenomenon.' In: Culpeper, J. & D. Z. Kádár (szerk.), *Historical (Im)politeness* (P. Lang, Bern), 117–145.
- Kádár, Daniel Z. & J. Culpeper (szerk.), *Historical (Im)politeness.* (P. Lang, Bern, *Linguistic Insights Series 57*), 305 pp.
- Kádár, Daniel Z. & J. Culpeper. Historical (im)politeness: An introduction. In: Culpeper, J. & D. Z. Kádár (szerk.), *Historical (Im)politeness* (P. Lang, Bern) 9–36.
- Simon, Zsolt. Towards an interpretation of the Hieroglyphic Luwian pair of signs *109.*285 and the phonetic value of *448. *Kadmos* 47 (2008) 20–30.
- Simon, Zsolt. How to find the Proto-Indo-European homeland? A methodological essay. *Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae* 48 (2008) 289-303.
- Simon Zsolt. Nomádok voltak-e a luvik? *Ókor* 8/2 (2009) 15–20.
- Simon Zsolt. A lyd praet. sg. & pl. 3. -l rag eredete. In: Sinkovics B. (szerk.): *LingDok 8. Nyelvész-doktoranduszok dolgozatai.* Szeged, JATEPress, 157–179.
- Simon Zsolt. Some critical remarks on the recent PIE homeland and ethnogenesis theories. *Indogermanische Forschungen* 114 (2009) 60-72.
- Simon, Zsolt. Kann Armā mit Haremhab gleichgesetzt werden? *Altorientalische Forschungen* 36 (2009) 340–348.
- Simon, Zsolt. Die ANKARA-Silberschale und das Ende des hethitischen Reiches. *Zeitschrift für Assyriologie und Vorderasiatische Archäologie* 99 (2009) 245–269.

- Simon Zsolt. Az ANKARA-felirat és a Hettita Birodalom vége. *Antik Tanulmányok* 53 (2009) 177–194.
- Takács, Gábor. Lexica Afroasiatica VIII: Additional Roots with *m-. *Rocznik Orientalistyczny* (Warszawa) 62/2 (2009), 26–125.
- Takács, Gábor. Some Berber Etymologies VI: Berber Lexical Roots with *m-. *Journal of Linguistic Relationship* (Moscow) 2 (2009), 91–113.
- Takács, Gábor. Dangla-Migama and Afro-Asiatic II: Bidiya č- and ,-. *Lingua Posnaniensis* (Poznań) 51 (2009), 119–124.
- Takács, Gábor. Ma'a Lexicon and Afro-Asiatic IV: Ma'a š-. *Lingua Posnaniensis* (Poznań) 51 (2009), 125–131.
- Takács, Gábor. Egyptian Anatomical Lexicon in an Afro-Asiatic Perspective: New Etymologies II. In: Shevoroshkin, V.V. & Sverdrup, H.U. (eds.): *Bygone Voices Reconstructed. On Language Origins and Their Relationships. In Honor of Aharon Dolgopolski*. (Copenhagen, 2009., Privatforlaget: Underskov Publishers ApS.) 167–188.
- Takács, Gábor. Aegyptio-Afroasiatica IX (old version). In: Shevoroshkin, V.V. & Sverdrup, H.U. (eds.): *Bygone Voices Reconstructed. On Language Origins and Their Relationships. In Honor of Aharon Dolgopolski*. (Copenhagen, 2009., Privatforlaget: Underskov Publishers ApS.) 189–210.
- Takács, Gábor. Three Decades of Chadic Comparative-Historical Linguistics in the USSR and Russia (1966-1996). In: Shevoroshkin, V.V. & Sverdrup, H.U. (eds.): *Bygone Voices Reconstructed. On Language Origins and Their Relationships. In Honor of Aharon Dolgopolski*. (Copenhagen, 2009., Privatforlaget: Underskov Publishers ApS.) 211–220.
- Takács, Gábor & H. Jungrathmayr. The "Chadic Lexical Roots" and Their Afro-Asiatic Background 14 Years Later. Baldi, S. (ed.): *Studi Magrebini*. Vol. VII. Napoli, 211–224.
- Takács, Gábor. Aegyptio-Afroasiatica XXII. *Aula Orientalis* (Barcelona) 27/2 (2009), 219–270.
- Takács, Gábor. Mubi-Toram Lexicon in Chadic and Afro-Asiatic Perspective I: Initial *b-. *Acta Orientalia Hung.* 62/3 (2009), 315–336.

VI. Az osztály tudományos teljesítményének főbb számszerű mutatói

Publikációk:

Az év folyamán megjelent tudományos publikációk száma: **38**

Tanulmány, cikk:

hazai tudományos folyóiratban magyarul:	2	~ idegen nyelven:	2
külföldi folyóiratban magyarul:		~ idegen nyelven:	11
tanulmánykötetben magyarul:	1	~ idegen nyelven:	9
recenzió, kritika magyarul:		~ idegen nyelven:	4
összes hivatkozás száma önidézetek nélkül:	55		
kapott recenzió, kritika:	2		

Könyv

könyv/monográfia magyarul:		~ idegen nyelven:	2
könyvfejezet magyarul:		~ idegen nyelven:	2
szöveggondozás: 5 év fölött:	1		
bibliográfia, adatbázis, katalógus: 5 évig	2		
tanulmánykötet szerkesztése magyarul:		~ idegen nyelven	1

Tudományos fokozat, ill. cím megszerzése: PhD: 1

Részvétel a tudományos és kulturális életben:

Rendezvények:

Nemzetközi rendezvényen tartott tudományos előadások száma: **14** posztterek száma:

Hazai rendezvényen tartott tudományos előadások száma: **10** posztterek száma:

Tudományos rendezvények szervezése hazai: **4** nemzetközi: **3**

Szakértői tevékenység:

egyéni szaklektori vélemény összesen: **9** ebből külföldre: **8**

opponensi vélemény összesen: **3** ebből külföldre:

egyéb szakértői vélemény: **4** ebből külföldre: **3**

Részvétel tudományos testületben:

Nemzetközi tud. bizottsági tagság: **2** Nemzetközi folyóirat szerk. tagság: **4**

Nemzetközi tud. bizottsági elnökség: Hazai folyóirat szerk. tagság: **2**

Hazai tud. bizottsági elnökség: Hazai tud. bizottsági tagság: **2**

Felsőoktatásban végzett tevékenység:

Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma: **5**

Ebből doktori iskolákban oktatók száma: **2** Doktori iskolát vezetők száma:

Elméleti kurzusok száma: **21** Gyakorlati kurzusok száma: **19**

Diplomamunkát készítő hallgatók száma (BA): **2**

Diplomamunkát készítő hallgatók száma (MA): **8**

PhD-t készítő hallgatók száma: **4**

Felsőfokú graduális és posztgraduális oktatót órák száma: > **745**

VII. Az osztály 2010. évi fő kutatási céljai és annak forrásai

Turkológia:

1. Az óanatoliai-török (óoszmánli) nyelv vizsgálata. Ebubekir Dimişki történeti-geográfiai művének feldolgozásában a második rész, a földrajzi leírás befejezése. A *Ferec bad eş-şidde* c. elbeszélésanyag szerkesztése.

2. A *Turkologischer Anzeiger/Turcology Annual* kiadásának folytatása: a kurrens kötet a szakok szerkesztése valamint index készítése után az év második felében nyomdába kerülhet.

3. A török nyelvtudományi kutatások bibliográfiája szerkesztésének folytatása.

4. Az iraklioni Vikelai Könyvtár török kádi regisztereinek feldolgozás: 2010-ben a 2-es számú defter transzkripciójának elkészítése a feladat, valamint tanulmány és forráskiadás az *Archivum Ottomanicum* a krétai sicil-anyagból.

5. Az *Archivum Ottomanicum* soron következő kötetének megszerkesztése.

6. A *Vámbéry inspirációk. Nagy Szulejmán udvari emberének magyar krónikája. A Tarihi-i Ungurus és kritikája. Vámbéry Ármin életútja.* c. kötet török kiadásának előkészítése.

Sinológia:

A hagyományos kínai udvariassággal foglalkozó projektumban az eddig elvégzett anyaggyűjtő és előtanulmányi munkák rendszerezése és feldolgozása várható. Ugyancsak fel kell dolgozni további vernakuláris és klasszikus kínai nyelvű forrásanyagokat. A kínai mondattani kutatások terén tovább folyik a mód- ill. állapotjelölő másodlagos predikátumos szerkezetek vizsgálata.

Indoeurópai és hetitológiai kutatások:

A hatti nyelv hang- és alaktanát tárgyaló doktori (Ph.D.) értekezés elkészítése.

Egyiptomi és afroázsiai nyelvtörténeti kutatások:

A keleti csádi nyelvek szókincsének összevetése. A *Lexica Afroasiatica* és néhány további cikksorozat folytatása. Az egyiptomi etimológiai szótár 4. kötetének (*n-*) szerkesztése.

Tibetisztikai-mongolisztikai kutatások:

A tibeti nyelvű történeti források kutatásának folytatása. A Kőrösi Csoma Sándor jubileumi konferenciákon tartott előadások anyagának tanulmánykénti megjelentetése.

Budapest, 2010. február 1.

Bartos Huba
osztályvezető